

نایب رئیس - چون در دستور امروز معین نشده است امروز نمی شود این عمل را گذرانید ولی لازم است در جلسه بعد جزء دستور شود

حسینعلیخان - بریر روز بنده در تأیید فرمایش ارباب عرض کردم خوب است این مسئله را برای امروز معین کنید و آقای نایب رئیس جوابی دادند که بنده گمان کردم در دستور امروز نوشته خواهد شد حال معلوم می شود در دستور همچو قیدی نشده است و حالا بنده عرض می کنم خوب است زودتر در جزء دستور یک جلسه این مطلب را معین کنند که زود تر بگذرد

نایب رئیس - عرض کردم در دستور که همچو قیدی نشده اگر می شد که لابد می گذشت

نیر السلطان - سئوالاتی کرده بودم از وزیر جنگ در خصوص مازندران هنوز برای جواب حاضر نشده اند خوب است اخطار شود که حاضر شوند

نایب رئیس - بنا بود که امروز هیئت وزراء بیایند ولی چون آقای نایب السلطان کسالت مزاج داشتند بیایدت ایشان رفته اند .

(آقا میرزا ابراهیم خان تلگراف واصله از اصفهان از طرف ثقة الاسلام را قرائت نمود مشمر بر این که برای مسافرت عتبات سه ماهه غیبت نموده بعد از آن حاضر می شوم]

میرزا امرتضی قلیخان - این عریضه است از سوارهای سردار ملی که کمیسیون عریض تقاضا کرده است در مجلس قرائت شود [عریضه مزبور را که در شکایت از نرسیدن حقوق بانها بمجلس عرض کرده بودند قرائت نمود]

نایب رئیس - در اینخصوص مذاکره نمیکنم البته باید بهیئت وزراء رجوع نموده اهتمام کرد که زودتر اقدامی بنمایند و خاطر حضرات را آسوده نمایند .

[آقا میرزا ابراهیم خان راپورت کمیسیونها را از قرار ذیل نمود]

(۱) کمیسیون قوانین مالیه درین هفته سه جلسه تشکیل شد آقای عزالملک در یک جلسه آقایان میرزا اسدالله خان و دهخدا در هر سه جلسه غایب و آقا میرزا داود خان مریض بودند .

[۲] راپورت کمیسیون فوائد عامه در هفته گذشته دو جلسه تشکیل شد روز چهارشنبه و پنجشنبه چهارشنبه بواسطه نیامدن بعضی از اعضاء کمیسیون رسمی نشده که در مذاکرات داخل شوند .

طباطبائی دکترا اسمعیل خان بی اجازه حاج میرزا آقا با اجازه غائب میرزا داود خان مریض بودند .

(۳) کمیسیون عریض و مرخصی درین هفته چهار جلسه منعقد و مشغول وظایف مقرر بود و لازم میدانند برای تأخیر افتادن جوابها از وزارت خانهها بتصویب نمایندگان از طرف مجلس بوزارت خانهها اخطار شود که جواب عریضی را که محتاج

بتحقیقات خارج از مرکز نیست بیشتر از ده روز و بقیه را بیش از چهل روز بتأخیر نیاندازند دکترا اسمعیل خان هم دو ماهه برای اصلاح مزاج مرخصی خواسته بود و کمیسیون بعد از تحقیقات تصویب کرده بود دو ماهه بایشان اجازه مرخصی داده شود

نایب رئیس - چون عده برای اخذ رأی کافی نیست در اینخصوص فعلاً رأی نمیگیریم .

حال چون خبر مهمی رسیده است آقایان تصویب میفرمایند که جلسه را خصوصی کنیم .

(اکثر تصویب کردند درینموقع جلسه خصوصی و بافاصله یک ربع ثانیا علنی گردید)

حاجی سید نصرالله - خبر اسفانگیز رسید که البته آقایان نمایندگان محترم تصویب میفرمایند که در حال قیام اصفا فرمایند (تمام قیام نمودند)

خبر رسید که مقام محترم نیابت سلطنت عظمی خالی ماند از یک وجود محترمی که تکیه گاه عظیم ملت بود البته عظمت هر وجودی وقتی معلوم میشود که انسان در حالات تاریخی او تامل نماید آنوقت معلوم می شود چه مصیبت بزرگی از فوت او بر مملکت و ملت وارد میشود این وجود محترم آنقدری که ما یاد داریم در عصر های سلطنتی که اینمرد بزرگ گذرانید و رجال بزرگ اینمملکت بکایک از پیش چشم او گذشته همیشه در کف مهمات اینمملکت یک تنه قیام میکرد و چه مصائب و مهمات بزرگی که اینمرد بزرگ از اهل این مملکت کشف مینمود در حقیقت یک نعمت بزرگی بود که دست طبیعت از برای ما ذخیره کرده بود و امروز با کمال اسف از دست ما رفت اگر بخواهیم شرح مکارم اخلاق و محامد او را بدیم یک کتاب بزرگی خواهد شد همینقدر متوجه میکنیم خاطر محترم آقایان نمایندگان را باینکه در اواخر دوره مشروطیت چیزی که ما را در این حوادث نگاهداری مینمود و پشتیبان و پناه گاه ما بود همین راد مرد بزرگ بود کفایت است در مقام عظمت و شهامت این یگانه مرد بزرگ که یک نفر از اهالی مملکت منکر مقام او نبود محبوب کل و مسلم کافه اهل مملکت بود لایق است که این چند روز را بواسطه احترام فوت این مرد بزرگ مجلس شورای ملی تعطیل نماید خاصه اینکه لیالی احواء در پیش و مقضی است حالا خواهش میکنم از نمایندگان محترم که در اطاق دیگر تشریف می آورند تا از برای قیام به مراسم تمیزت مذاکره فرمایند (نایب رئیس و نمایندگان با حال سکوت از مجلس خارج شده)

[تقریباً نیم ساعت قبل از غروب جلسه علنی ختم شد]

جلسه ۱۴۷

صورت مشروح روز جمعه ۱۸

شهر رمضان ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت قبل از غروب آفتاب خصوصی و یکساعت ونیم بغروب مانده فوق العاده در تحت ریاست آقای ذکاء الملک علناً تشکیل شد .

رئیس - هر چند مصیبتی برای ما روی داده تمام افراد ملت را عزادار و غمگین نموده ولی

از آنجائی که ملت و دولت ایران رئیس لازم دارد و شخص رئیس را امروز ما باید معین کنیم و مقام نیابت سلطنت را نمیتوانیم خالی بگذاریم بنابراین در جلسه خصوصی امروز نمایندگان محترم چنین مصلحت دانستند که در اول موقع رئیس دولت و ملت معین شود بنابراین در همین جلسه نایب السلطنه انتخاب میشود و چون انتخاب نایب السلطنه امر مهمی است بنظر رسید نمایندگانی که اخیراً بعضویت مجلس شورای ملی داخل شده اند و باید بموجب قانون اساسی از بدو ورود قسم یاد نمایند موقع را مغتتم دانسته بدوا ذکر قسم نموده بعد شروع بان انتخاب نایب السلطنه بشود استعفا میکنم از آقای حاج امام جمعه که پیشوا شوند و آقایان را قسم بدهند .

حاج امام جمعه - اگر چه بنده اعتقاد این بود که این مجلس ختم نشود و مثل سابق یک مجلس برای ذکر قسم تشکیل شود و آقایان علماء و محترمین حاضر شده بنحو مقرر در شرح قسم یاد نمایند و در محل نطق مطابق صورت قسم نامه بکلام الله مجید و اسماء جلاله ذکر قسم نموده و با آقای میرزا مرتضی قلیخان نظارت در قسم آقایان معاضد السلطنه حاج محمد کریمخان افشارالواصفین می نمودند .

سلیمان میرزا - اینکه دو نفر نظارت در قسم می نمایند در قانون اساسی که همچو چیزی نوشته نشده است .

حاج امام جمعه - اینطور نیست قسم باید در حضور مجتهد و بامر مجتهد حاضر باشد .

حاج شیخ الرئیس - آن قسمی را که می فرمائید باید در حضور مجتهد حاضر و بامر او باشد قسم تدافعی است و این قسم عرفی است و حضور مجتهد لازم نیست .

رئیس - صحیح است بر فرض هم که قسم شرعی باشد علماء حضور دارند منتهی در جای خود نشسته اند و نظارت مینمایند دیگر لازم نیست مخصوصاً تمام بیایند در محل نطق

آقای حاج امام جمعه از محل نطق به کرسی خودشان رفتند و هر یک از آقایان دکترا علیخان - سلیمان میرزا - صدرالعلماء - آقا شیخ ابراهیم زنجانی - حاجی آقای شیرازی - آقا شیخعلی فارس - حاج سید ابراهیم مدرس - دهخدا - بهجت - حاج عز الممالک - آقا میرزا ابراهیم قمی - آقا سید عبدالحسین - آقا محمد بروجردی - ضیاءالممالک

حاج شیخ الرئیس - آقایان و نمایندگان محترم چون تأخیر بیان از وقت حاجت و قبیح و ناصحیح است لازم می دانم بیش از این که قسم یاد کنم توضیحی بدهم از اخطاری که بطور اجمال در خصوص اینقسم از قسم کردم که بر حضور مجتهد منوط و مربوط نیست چون بسامعه بعضی قول ثقیل و دعوی بی دلیل آمد عرض میکنم قسمی که باید در محضر مجتهد و حاکم شرعی باشد آن قسمی است که در قضا و شهادت عنوان دارد بمبدلول .

انما اقصی بینکم بالبینات والایمان مناطق حکومت است و رافع خصومت و در آن موقع حضور مجتهد تنها کفایت در تربت اثر نمی کند بلکه آن مجتهدی که مرجع مدافعه و قاطع منازعه است باید القاء و

تلقین نماید صیغه قسم را بمنکر یا مدعی در قسم ابتدائی یا عین مردوده بتفصیلی که در کتاب قضا مضمون است و اینقسم قسم مناط حکم و اعتبار نخواهد بود مگر بکلمه جلاله و جایز نیست قسم دادن بقرآن مجید یا بانبیاء و ائمه علیهم السلام ولی مانع فیه یعنی قسمی که و کلاه و معوثان ملت یا دم بنمایند از مقوله عهد و پیمان است و از مسائل کتاب عهد و ایمان است و معاهده بر امر راجح و التزام بر کار شرعی است بصیغه مخصوصه و حضور و تلقین مجتهد از شرایط صحت این عهد و التزام نخواهد بود این است که به مسامحه در اینقسم نامه نوشته اند (بقرآن قسم می خورم) فی الحقیقه مقصود اشهاد قرآن مجید است در این عهد و تعهد لان القرآن فی یوم القیمه من الشهدا والشفا و تخلف از این قسم موجب کفاره است دیگر فرقها و آثار و احکام که حالا اقتضای ندارد بمذاکره فقط نتیجه مقصود را تکرار میکنم که تلقین مجتهدین در قسم خوردن و کلای دارالشورای ملی ازوم شرعی ندارد و قانون اساسی هم این تجدید را نکرده است و این تقلید را ننموده شاهد این عرایض بنده اگر در خاطر بعضی از آقایان باشد در مجلس سابق در موقع ذکر قسم کلمه مبارکه عاهدات را بزبان می آوردند نه باینکه بنحو قسم شرعی و توافقی داده باشد . بنده هم در اینموقع کلمه عاهدت را ذکر میکنم و استعده دارم آقایان تند نویسان ستم بنطاقه بنده نمایند و عین این بیانات بنده را بنویسند .

(بعد از این بیانات مطابق صورت قسم نامه بکلمه عاهدت قسم یاد نموده آقایان نیرالسلطان آقا شیخ مهدی نجم آبادی آقامیرزا رضا خان نائینی بمحل نطق آمده قسم یاد نموده قسم نامه را امضاء نمودند)

رئیس - حالا شروع میکنیم بان انتخاب شخص نایب السلطنه [اوراق رای توزیع واخذ شده آقای میرزا مرتضی قلیخان آقایان صنیع الدوله عز الملک منتصر السلطان را بحکم قرعه برای استخراج آراء معین نموده از قرار ذیل استخراج نمودند]

عده اوراق (۷۱) ورقه سفید (۳) ناصر الملک (۴۰) رای مستوفی الممالک (۲۸) رای **رئیس** - آقای ناصر الملک با کثرت (۴۰) رای از (۷۱) رای بنیابت سلطنت انتخاب شدند (عموماً تبریک گفتند)

رئیس - جلسه آتیه روز سه شنبه (۲۶) خواهد بود و دستور آن همان بقیه دستور سابق است [مجلس نیم ساعت از شب گذشته ختم شد]

جلسه ۱۴۸
صورت مشروح روز شنبه ۲۶ شهر
رمضان الملک ۱۳۲۸
 مجلس بدو خصوصاً و یکساعت و نیم قبل از غروب بریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد صورت مجلس روز شنبه ۱۷ و جمعه ۱۸ را آقای ماضد الملک قرائت نمود **رئیس** - در اینجا آقای لوا الدواهر را بدون اجازه غائب نوشته اند ولی اجازه گرفته بودند چون اجازه نامه ایشان دیر رسیده است این است که ایشان را بی اجازه غائب نوشته اند حالا اگر

در صورت مجلس ملاحظاتی هست بفرمائید **مؤتمن الملک** - بنده در روز انتخاب نایب السلطنه نبودم و باین واسطه مرا غائب نوشته اند در صورتیکه نباید غایب بنویسند برای اینکه بنده اطلاع نداده بودند که انتخاب خواهد شد روز قبل همیشه بمن گفته بودند که و کلانی که میخواهند تعاطی افکار بنمایند بیایند و چون کسی مجبور نبود که برای تعاطی افکار حاضر شود باین واسطه نیامدم و چنانچه میگفتند که انتخاب هم خواهد شد البته حاضر میشدیم ولی چون اطلاع ندادند نباید غایب بنویسند .

آقامیرزا احمد - در باب رای که برای انتخاب نایب السلطنه داده شد خوب است در آن نوشته شود که (۲۸) رای هم برای آقای مستوفی الممالک داده شد . (دیگر اظهاری نشده رئیس صورت مجلس را امضاء نمود) .

(آقا میرزا مرتضی قلیخان تلگراف جوابیه آقای ناصر الملک نایب السلطنه جدید را در اظهار شرکت در عزای نایب السلطنه طاب ثراه و تشکر از اعتماد مجلس نسبت به ایشان قرائت نمودند)

رئیس - با کمال اشتیاق منتظر ورود آقای نایب السلطنه هستیم . **عز الملک** - از کلمه (شما) اینطور مستفاد میشود که تلگراف را فرانسه مرقوم فرموده بودید و ترجمه شده است اینطور بوده است .

رئیس - بلی همینطور است . [راپورت کمیسیون عرایض و مرخصی راجع به تصویب مرخصی دو ماهه دکتر اسمعیل خان که در جلسه پنجشنبه (۱۷) قرائت شد و بواسطه کافی نبودن اخذ رای نشد مجدداً قرائت شد]

دکتر اسمعیل خان - این عریضه مرخصی قریب سه ماهه و نیم است که در کمیسیون عرایض مانده است آقایانیکه از کسالت بنده اطلاع داشته میدانند که در اوقاتیکه در شمیران بواسطه کسالت مزاجیکه در آنموقع داشتم این تقاضا را نمودم و حالا میبینم بعد از سه ماه عریضه بنده خوانده میشود در صورتیکه بعد از آن بعضی از آقایان عریضه داده اند و بمجلس آمده است و بعد از عرض عریضه مجبور شدم که برگردم بشهر و عریضه خود را پس بگیرم و حالا چون نقامت سابق رفع شده است و تا اندازه حال خوشتر است محتاج با اجازه مرخصی نیست و این تقاضای خودم را پس میگیرم نیز راپورت کمیسیون عرایض و مرخصی راجع بمرخصی دو ماهه آقامیرزا اسمعیل خان کردستانی قرائت شد . کمیسیون تقاضای ایشانرا قبول کرده بود .

رئیس - در خصوص مرخصی دو ماهه آقامیرزا اسدالله خان کمیسیون عرایض تصویب کرده است حال باید از مجلس رای گرفت . **کاشف** - مقارن استعدهای آقای میرزا اسدالله خان بنده هم اجازه مرخصی خواسته بودم و خیلی تعجب دارم از کمیسیون عرایض که در جزه راپورت هفتگی خودشان بایستی آنرا بنویسند و هنوز نوشته اند استعده

میکنم که در آن خصوص زود تر غور بکنند و راپورت بدهند که تکلیف بنده هم معین شود .

حاج سید ابراهیم - در باب مرخصی آقای دکتر اسمعیل خان که اعتراض کردند گویا جهت این بود که آن ایام چون آقایان و کلاه عقب سر هم اجازه خواسته بودند کمیسیون عرایض هم تأخیر انداخت که شاید منصرف بشوند و در باب اظهار آقای کاشف صحیح است کمیسیون عرایض هم ملتفت شده است و مذاکره هم کرده است ولی وقتیکه یکی تقاضای مرخصی مینماید و میآید در کمیسیون دلائل تقاضای خود را ذکر میکند کمیسیون مجبور است که راپورت بدهد . **رئیس** - ملاحظه بفرمائید موضوع مذاکره مرخصی آقامیرزا اسدالله خان است کمیسیون عرایض که تصویب کرده است حالا باید در آن رای گرفت و بعقیده بنده محتاج بمذاکره نیست .

دکتر علیخان - بنده در سابق یک عرضی کرده بودم در خصوص اشخاصی که بمدر مریض بودن حاضر نمیشوند که یک دکتری برود آنها را ببیند و تصدیق بکنند که حقیقه ما بدانیم مریضند و مرضشان تا یک ماه که طول میکشد حالا هم عرض خودم را تجدید میکنم که برای اینکه مریضند و مرخصی میخواهند هم یک تصدیقی لازم است که ما ببینیم که در دو ماه یا سه ماه قبل از این آقای مرتضی قلیخان بختیاری یک تلگرافی بتوسط بنده کردند و یکی هم تجدید مرخصی خود را تقاضا نموده بودند در این باب هیچ تکلیفی معین نشد که مرخصی یک ماهه اونصوب شد یا خیر و در این مدت ایشانرا جزه غائبین نوشته اند یا جزه اشخاصی که با اجازه هستند

ارباب کمیخسرو - بنده عرض می کنم خوب است کلیه غائبین را دو قسم بنویسند یک قسم بی اجازه یک قسم با اجازه برای این که بنده می بینم که خیلی اشخاصی هستند که اجازه خواسته اند مثل آقای قوام السلطنه و مرتضی قلیخان و غیر ایشان که اجازه خواسته اند و مدت آن تمام شده بعد از آن نه اجازه خود را تجدید کرده اند و نه این که حاضر شده اند در این باب باید یک تکلیفی معین شود .

رئیس - اشخاصی که بی اجازه غائب هستند ملاحظه می فرمائید که در صورت مجلس نوشته می شود **ابوالقاسم میرزا** - بنده می خواستم عرض کنم دیشب از قراری که شنیده ام آقا میرزا اسدالله خان تشریف برده اند در این صورت رای گرفتن در این خصوص نمی دانم چه صورتی دارد .

رئیس - رای میگیریم اگر مجلس اجازه بدهد با اجازه غائب خواهیم بود و الا جزه غائبین بی اجازه محسوب می شود حالا گمان می کنم بیش از این مذاکره در این خصوص جائز نباشد باید رای گرفت و مذاکره را ختم نمود رای میگیریم باین راپورت کمیسیون عرایض و مرخصی که اجازه مرخصی دو ماهه آقا میرزا اسدالله خان را تصویب کرده است کسانیکه موافقند با راپورت کمیسیون قیام نمایند (اغلب قیام نکردند رئیس نیز اعلام نمود که رد شد ولی عده اظهار کردند که این رای مشکوک شد باین واسطه ثانیاً بقیام و قعود اخذ رای شده با کثرت تصویب شد .